Sprachproben in Iglauer Mundart.

Autor(en): **Salomon, Alois**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Die deutschen Mundarten : Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik**

Band (Jahr): **5 (1858)**

PDF erstellt am: **27.05.2024**

Persistenter Link: https://doi.org/10.5169/seals-179656

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.
Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.
Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Ein Dienst der *ETH-Bibliothek*
ETH Zürich, Rämistrasse 101, 8092 Zürich, Schweiz, www.library.ethz.ch

http://www.e-periodica.ch

verwachsen, dafs sie als Flexion noch die schwache Form hinter sich nimmt. Vgl. Schm. § 831.

25. *sündli'*, sündlich; hier verstärkend: gar sehr, überaus. Vgl. *sünd·ntheuer* (Grübel, I, 43, 2. 251), *Sünd·ngêld, Sünd·npreis* (das. I, 243. II, 146, 5). Z. V, 28.

27. *fortá thôu˜*, fortan gethan, d. i. fortgefahren. Zu *fortá* vgl. Z. IV, 121, 27; zum Partic. *thôu˜* vgl. Z. II, 112. IV, 325. Grübel, §. 88, h. Stalder, Dial. 175.

30. *dâu — drô˜*, daran; Z. III, 541, 2. 549, 10. Grübel, §. 106, d.

33. *denkt*, gedacht; Z. III, 208, 49. Schm. §. 959 Anm. *. Grübel, §. 99, a.

35. *gist·*, gibst du; Grübel, §. 53, b.

36. *wâu*, wo, als Relativum; Z. III, 207, 22.

Sprachproben in Iglauer Mundart.

Von **Alois Salomon** in Wien.

1. Hámwê.

Bî˜ scho˜ wait g·rást und g·wàndə't,
Håb scho˜ vîl ṣtâd·ln g·sëg˜n,
Håb· oft am ṣtrô 'rum g·ràndə't,
Bî˜ ách im wàld ṣcho˜ g·lëg˜n.

Doch ná˜, dès mûß-ə' såg˜n, 5
Und ·s îs á' gànz g·wîs:
·s håt mə' immə' in d· hámət zôg˜n,
Wenn·s mər á' gut gàngə˜ îs.

·s håt mə' just nét 's hámwê plàgt,
Åwə' immə' håt·s mə' pënzt: 10
Gê hám! gê hám! håt ánə' g·sàgt,
Sô håt·s mə' immə' g·stënzt.

Ná˜, håw-ə'-mə' denkt, dès dërfst· nét tå˜,
Ës îs jà nô' ká jåə':
Und håb· g·wåə't, håb·s dô' nét tå˜. 15
Åwə' wî dès jåə' wåə' gåə',
Ná˜, maihëə'ts, då bîn-ə' g·spëə'nt,
Håb· dopp·lte tåġmërsch· g·màcht,
Håb· wirkle' då ëə'ṣt lauf·n g·lëə'nt,
Bî˜ g·loff·n tåġ und nàcht. 20

Und wî-ə' håb· 'nə gfåə'tuə'n g·sèg˜n,
Ná˜, maihëə'ts, dès wåə' á˜ fraid·,
I' wáß nét wî-·s mə' sô îs g·schèg˜n,
Jå, g·wánt håw-ə' voə' lautə' fraid·.

Àlləs wåə' am àlt·n flèk, 25
Und doch wåə' ·s mə' nai
·s wåə' àls wëər-ə' án tåġ ëə'ṣt wèg,
Und doch wåə's á˜ jåə' scho˜ və'bai.

So bîn-ə' gwàndə't in mai˜s våtə's haus,
Und gê á' wirkle' nimmə' 'ərauß. 30
Dënn ·s îs wåə', und îs glai' d· nôt àn grést·n:
Îwəràll îs gût, — dahámt àn bést·n.

2. Á lîd·l zu dèn stick·l, wås di bairisch·n mûsikant·n bai uns spil·n.

Aufg·rëwëllt! aufg·rëwëllt!
Nur immə' vorå˜,
Hàm-m·r-á˜ gëld, hàm-m·r-á˜ gëld
Bring-mə'-·s noch å˜.
Hàlts ënk z·sàmm, hàlts ënk z·sàmm! 5
·s dauə't nimmə' làng.

Má-'l, kumm! tànz-mə' noch
Á˜ bréckal 'ərum,
D· fai·r

mt îs sô glai' då,
Did·ldum dum! 10
Dunai dai, dunai dai!
Did·ldum dum!

D· fîd·l schrait, miə' haun drai˜,
·s blàschpəmënt schnurrt.
Mûß jézt in d· ståd 'ərai˜, 15
Drum gëg˜n-mə' fuə't.
Hàlts ënk z·sàmm, hàlts ënk z·sàmm!
·s dauə't nimmə' làng.

3. In wàld.

In wàld bin-ə' hàlt gåə' so gèə'n,
In wàld, då is mai˜ fraid·,
Ich tû so gèə'n di· vêgə'-ln hèə'n
Di lîb·m klán lait·.

Und wënn-ə' so in wàld tû lîg˜n, 5
Und schau· in hîm·l 'ərauf,
Då sîch·-ə' d· vêgə'-ln singə˜d flîg˜n,
Då bîn-ə' gànz wolauf.

Gànz fraindle' schaun d· blimə'-ln drai˜
Àls mëcht·n s· rê'n mit mîə'! 10
Selbst d· tànnə stêt nét stumm dabai,
Nágt d· êst· 'əruntə' zu mîə'.

Ës rîcht und tût léwènde' wèə'n,
Àlləs nàngət und wait,
Drum bîn-ə' hàlt in wàld so gèə'n, 15
Drum îs in wàld mai˜ fraid·.

4. Á˜ marzelî d.

Wiə'd ·s denn nô' nét frûjåə' wèə'n?
·s wiə'd án scho˜ àngst und bàng,
Håt mə˜ glai' 'nə wintə' gèə'n,
Jétz dauə't ·r án scho˜ z· lang.

Drauß·t·n mëcht-ə' scho˜ gèə'n sain, 5
In fëld und wàld 'rum gê,
Wënn scho˜ têt· də' gûgug schrain,
Då huppət·-ə' in d· hêh·.

Wiə' scho˜ nôch à˜ wállál wàə't·n,
Es ligt jå nôch də' schnê, 10
Å˜g·raimt sain nôch d· baim in gåə't·n
Gànz dirr îs nôch d· allê.

Drum, lîb·s frûjåə', kumm· nuə' bàld,
Làß d· vêg·ln luste' singə˜,
Fink·n schlåg˜n in jêd·n wàld, 15
Dès wiə'd uns fraid·n bringə˜.

5. Gëld màcht sorg˜n.

Wenn-ə' rëcht vîl gëld têt· håb·m,
Trinkət·-ə' ən wai˜,
Wail-ə' åwə' kán·s tû håb·m,
Schau·-ə' nêt finstə' drai˜.

Wenn-ə' rëcht vîl gëld têt· håb·m, 5
Ëßət·-ə' ən bråt·n,
Wail-ə' åwə' káns tû håb·m,
Kån-ə' ·s do' á' g·råt·n.

Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt· håb·m,
Mëcht·-ə'-me' nêt plåg˜n, 10
Wail-ə' åwə' kán·s tû håb·m,
Tû-ə'-·s hàlt də'tråg˜n.

Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt· håb·m,
Fårət·-ə' mit vîə'n,
Wail-ə' åwə' kán·s tû håb·m 15
Gê-ə' z· fuß spàzîə'n.

Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt· håb·m,
Wißət· nët, wo auß, wo ai˜,
Gût, dàß-ə' jétz kán·s tû håb·m.
Håw-ə' doch ká˜ sorġərai. 20

6. Də' vôġ·l Tschèə'tsch.

's gogsch·n wåə' schô˜ von jêhëə' fiə' d· burġə' á˜ fraid; immə' håb·m s· schô˜ 'nə sunntåġ nét də'wàə't·n kinnə˜, und wënn ə' då wåə' sain s· schô˜ um zwá mit də' gogsch am bûk·l auß də' ṣtåd gàngə˜, und ·s håt no' nét graut, håbm s' schô˜ aufg·richt g·hàbt.

Amål îs hàlt á' so á˜ gogschə' in wàld g·lèg˜n, håt sə' sai˜ gfaifal g·raucht und wî á˜ haft·lmàchə' auf jêd·s vôġə'-l àcht gèb·m. Då sàgt auf ámàl ánə' hintə' im: „gût·n môring!" ëə' schaut sə' g·schwind um und sigt án dirr·n, groß·n këə'l. „Gut·n môring!", sàgt-ə' á', und schaut-sə'-·n von ommət·n biß unt·n å˜, und, dënkts ënk, ëə' håt ən gfèə'dfûß g·hàbt. Då håt dëə' glai' dën sauwə'n vôġ·l də'kënnt, wåə' åwə' gåə' nêt də'schëllt, dënn ə˜ ëchtə' gogschə' fircht sə' á' vorn taif·l nêt· Də' lànge sétzt sə' nàchət zu im in's grås und fràgt-·n, ôw-ə' schô˜ vîl g·fangə˜ håt, wås ·s fiə' vêġ·ln in dèm wàld gibt, und untə'schîdle's àndə's zaiġ, wî hàlt schô˜ immə' d· vôġ·lfangə' mit z·sàmmə˜ diṣkərîə'n. Unsə' gogschə' îs im ká àntwoə't schulde' blîb·m, håt immə' mèə' gurâsche krîgt, und z·létzt sain s· so wait kummə˜, dàß s· mit ənàndə' g·strît·n håb·m, wèə' béßə' àlle vêġ·ln kënnə˜ têt·. Auß dèn strait îs á˜ wétt woə'n. Də' vôġ·lfàngə' håt g·sàgt, ëə' mëcht in àcht tåg·n zu îm kummə˜ und do wiə'd ëə' îm án vôġ·l zaig˜n, wënn də' schwàə'zə dèn vôġ·l kënnt, so g·hèə't im sai˜ sêl·, wënn ə'-·n åwə' nét kënnt, so mûß-ə'-im àn såk gëld bringə˜. Nàchət håt də' gogschə' 'nə akkoə'd mit sain aiġen˜ blût untə'schrîb·m, und də' taif·l îs sain wèġ waitə' gàngə˜ und håt sə' dënkt: dèn sai˜ sêl håw-ə' schô˜ gànz g·wîs. Də' gogschə' åwə' håt sə' dënkt: wennst· á' də' schwàə'ze laibhàfte bist, dîch krîġ-ə' doch drå˜. Wî də' gogschə' z· haus kummə˜ îs, håt-ə' sain lait·n niks g·sàgt; am sibmt·n tåġ åwə', wî-·s nàcht îs wôə'n, håt-ə' sain waib àlləs də'zêlt und ách g·sàgt, wî-ə' 'nə taif·l å˜schmîə'n will. Jetz håt-ə' sai˜ waib heə'g·nummə˜ und håt-s· ôsə gànz mit hène' ai˜g·schmîə't und mit àllə'-hànd fèdə'n besteckt: hå˜fèdə'n, zaiskə'lfèdə'n und kråfèdə'n, murkə'lfèdə'n, gfaufèdə'n, stîlîtz·n- und gànsfèdə'n, — àlləs wåə' durchənàndə'. Vornt·n àn kôp håt-ə' îə' án schôp g·màcht und án schnåw·l å˜glaimt,

so wî ·nə d· grènəs·n håb·m, nûə' vîl gréßə'. In àllə' frû is schô˜ də' taif·l då g·wèst und håt schô˜ g·mát, daß-ə' wîdə' á˜ sêl də'wischt håt. Dëə' zaigt im 'nə vôġ·l, də' schwàə'zə schaut-·nə å˜: „Sakkə'lôt! á˜ viə'-
35 fußiġə' vô·ġl! dés håw-ə' mai˜ lèbtaġ nêt g·sèg˜n; solchəne fèdə'n! ná˜, dès îs á˜ mirâk·l!" Ëə' håt nêt g·wist wî-ə' drå˜ îs, håt siməlîə't und håchdënkt, daß im də' schwáß an də' stiə'n g·stànnə˜ îs, håt sə'-·n von voə'nt·n und hint·n å˜gschaut, åwə' nêt méġle', sô án vôġ·l håt-ə' nô' nêt g·sèg˜n g·hàbt· Nå, sàgt də' gogschə', á˜ hàlwe stund· làß· ënk no'
40 zait, àwə' nàchət îs ·s gåə'. Åwə' dèə' håt-sə'-·n immə' nôch ámål å˜g·schaut und immə' håchsiməlîə't, und jê lëngə'-·s dauə't håt, dëstə mèə' håt-ə'-sə' gifft, z·létzt g·flucht und g·schimpft; åwə' àlləs wåə' uməsunst, — èə' håt hàlt dèn vôġ·l nêt də'kënnt. Wî d· hàlwe stund· və'bai wåə', sågt də' gogschə': „Nå, jétzt g·schwind! kënnts-·n, åwə' nêt?" Də' taif·l
45 håt-sə' schréckle' g·fukst, håt åwə' miß·n ná˜ såg˜n· „Nå, jétzt g·schwind mit'n gëld 'ərauß!" sàgt də' gogschə'. Ob dèə' håt wëlln, åwə' nêt, dën såk gëld, dën håt-ə' miß·n bringə˜ und nàchət ëə'st håt im də' gogschə' g·sàgt: „Jétz miə'kts-enk-sə's, dès îs də' vôġ·l Tschèə'tsch·" Drauf îs də' taif·l å˜g·fåə'n und håt án firchtə'le'n g·stànk z·rucklàß·n Åwə' də'
50 gogschə' håt g·má˜t: „Dès tût niks! hëringêg˜n håw-e' 's gëld und håw-ə' 'nə taif·l å˜g·schmiə't, do kàmmə˜ 'nə g·stànk schô˜ de'tråg˜n.

Anmerkungen. *)

1. Heimweh. Es bezieht sich dis lied auf die sitte, daß jeder handwerksgeselle wenigstens ein jar *in de' frëmd·* zugebracht haben muß.

3. *am* (= *af 'm*), auf dem. — *'rumràndə'n*, eigentlich: durch unruhiges ligen das bett in unordnung bringen: *'s bétt z·ràndə'n*; hier bezeichnet es das unbequeme ligen auf bloßem stroh. Vgl. koburgisch: *rankern*, unruhig sitzen oder ligen; bair. *ranken, ränken*, schweiz. *ranggelen, ränggelen*, sich strecken, dehnen. Schm. III, 111. Stalder, II, 257. Weinh. 76. Z. II, 237. III, 133. Vgl. auch *ranzen* bei Schm. III, 115. Höfer, III, 15. Castelli, Reinwald u. a. m. — 4. *ách*, a' (vor Conson., unten: 6. 8 etc.), auch; Z. II, 76, 2, 3.

5. *ná˜*, nein. — *ə'*, inclinierendes ich, ebenso: 13. Vgl. *mə'*, mich (7. 9. 10. 12 etc.), *mə'*, mir (13. 23. 26 etc.), vor Voc. *mər*: 8. — 7. *zôg˜n*, gezogen. Wegfall des participialen ge- nach der Z. I, 226 ff. aufgestellten Regel; vgl. 8. 9. 13. 15. 6, 5. 10 etc.

10. *pënz·n*, durch unaufhörliches bitten beschwerlich fallen, zudringlich bitten; Z. IV, 485. — 12. *stënz·n*, forttreiben; Z. II, 238.

13. *tå˜*, thun u. gethan (15.). — 14. *Jåə'*, n., Jahr; — Einschaltung eines *ə* auch vor verstummendem r (*gåə', hëə'ts, g·spëə'nt, g·lëə'nt, èə', ëə'st* etc.); Grübel, §. 52, a.

---

*) Mit Zusätzen und Verweisungen vom Herausgeber.